

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра політології та філософії

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми «ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА»

Виконав: здобувач вищої освіти

спеціальності 052 Політологія

денної форми здобуття вищої освіти

Решетюк Ілля Максимович

Керівник:

кандидат політичних наук,

старший викладач

Руда Леся Андріївна

Рецензент: _____

м. Кам'янець-Подільський, 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЯВИЩА	
КОРУПЦІЇ.....	8
1.1 Історичні витоки та причини появи корупції.....	8
1.2. Поняття, сутність та ознаки корупції.....	16
1.3. Типи корупції та наслідки її поширення для суспільства та економіки.....	24
РОЗДІЛ 2. ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТА НАСЛІДКИ СУЧАСНОЇ	
КОРУПЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	31
2.1. Причини та передумови виникнення корупції в Україні.....	31
2.2. Аналіз рівня корупції в сучасній Україні.....	40
2.3 Соціально-економічні та політичні наслідки корупції в Україні.....	47
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА	
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	54
3.1. Політико-інституційні механізми протидії корупції у зарубіжних країнах.....	54
3.2. Особливості імплементації зарубіжного досвіду боротьби з корупцією в Україні.....	65
3.3. Проблеми функціонування антикорупційних інституцій в Україні.....	71
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКРОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Корупція є одним із найнебезпечніших явищ сучасності, що підриває демократію, верховенство права та довіру громадян до влади. Вона пронизує всі рівні публічної влади, гальмує економічні реформи й дестабілізує політичну систему. Для України, яка перебуває на етапі державотворення та євроінтеграції, подолання корупції є ключовою умовою успішності реформ і зміцнення міжнародного авторитету.

Попри створення системи антикорупційних органів, рівень корупції залишається високим, що підтверджують міжнародні індекси та соціологічні опитування. Відсутність сталої політичної волі, фрагментарність реформ і низька правова культура потребують глибшого аналізу політико-інституційних механізмів протидії корупції на рівні законодавства й практичного їх упровадження.

Проблематика дослідження має суттєве наукове значення, про що свідчать праці Джужі О. М., Гаращука В. М., Теращука О. В., Однолько І. В., Волошенка А. В., Гулемюк Л., Михненко А., Невмержицького Є. В., Нонік В. В., Рудой К. М., Сокурєнка В. В., Іванця М., Ботнаренка І., Бондарєнка О. С., Шульженка Ф., Ніколенка О. В., Мозоля С. А., Тінькова А. та Камлика М. Вони досліджували корупцію як соціально-правове явище, її вплив на державне управління та політичну стабільність. Проте більшість праць має юридичний або соціально-економічний характер, тому потребує політико-інституційного осмислення.

На міжнародному рівні вагомий внесок зробили Речанатіні Ф., Сміт Р. та Роуз-Акерман С., які розглядали корупцію як системну політичну патологію, зумовлену слабкістю інститутів і надмірною концентрацією влади. Досвід зарубіжних держав підтверджує, що ефективна протидія можлива лише за умов політичної волі, інституційної стійкості та громадського контролю.

Отже, дослідження політико-інституційних механізмів протидії корупції в Україні з урахуванням міжнародного досвіду є своєчасним і має вагоме значення для вдосконалення державної антикорупційної політики.

Об’єкт дослідження – корупція як соціально-політичне та державно-управлінське явище.

Предмет дослідження – політико-інституційні механізми протидії корупції, їх структура, принципи функціонування та ефективність у контексті українського досвіду й міжнародних моделей антикорупційної політики.

Гіпотеза дослідження. Підвищення ефективності антикорупційної політики в Україні можливе через удосконалення політико-інституційних механізмів – зокрема шляхом посилення незалежності антикорупційних органів, підвищення рівня суспільного контролю, розвитку антикорупційної культури та адаптації перевірених міжнародних практик.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі політико-інституційних механізмів протидії корупції, виявленні їх особливостей у вітчизняній практиці та визначенні можливостей адаптації ефективного міжнародного досвіду для вдосконалення антикорупційної політики України.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1. Розкрити теоретико-методологічні засади явища корупції, простежити її історичні витоки, визначити сутність, ознаки, типи та моделі корупційних проявів, а також з’ясувати місце корупції у системі соціально-політичних відносин.
2. Дослідити причини та передумови виникнення корупції в Україні;
3. Проаналізувати рівень сучасної корупції та виявити її соціально-економічні й політичні наслідки для суспільного розвитку;
4. Проаналізувати політико-інституційні механізми протидії корупції на міжнародному та національному рівнях;
5. Узагальнити зарубіжний досвід та оцінити ефективність функціонування антикорупційних інституцій в Україні;
6. Визначити напрями вдосконалення державної антикорупційної політики.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи та розв’язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов’язаних загальнонаукових і

спеціальних методів, що забезпечили достовірність і об'єктивність отриманих результатів.

Під час розкриття теоретико-методологічних засад явища корупції застосовано *діалектичний метод* – для пізнання корупції як динамічного суспільно-політичного явища, що розвивається під впливом соціально-економічних, правових і культурних чинників; *історичний метод* – для простеження генези корупції від найдавніших форм владних зловживань до сучасних інституційних проявів; *методи аналізу та синтезу* – для узагальнення наукових підходів, виявлення сутнісних ознак і типів корупції; а також *системний підхід*, який дозволив розглядати її як складну соціально-політичну систему, інтегровану у структуру державного управління. У дослідженні причин формування та наслідків сучасної корупції в Україні використано **причинно-аналітичний метод** – для виявлення глибинних соціально-економічних, політичних і морально-психологічних передумов поширення корупції, зокрема у правоохоронних органах; *структурно-функціональний метод* – для аналізу механізмів функціонування антикорупційних інституцій і виявлення чинників, що зумовлюють їхню ефективність або дисфункції; *соціологічний метод (контент-аналіз)* – для вивчення громадського сприйняття корупції за результатами досліджень НАЗК, Info Sapiens і Transparency International; та *історико-порівняльний метод* – для визначення закономірностей розвитку антикорупційної політики в Україні у контексті суспільних трансформацій. Під час вивчення політико-інституційних механізмів протидії корупції на міжнародному рівні застосовано *порівняльно-правовий метод* – для зіставлення антикорупційних моделей зарубіжних держав та оцінки можливостей їх адаптації до українських реалій; *логіко-нормативний метод* – для аналізу міжнародних і національних нормативно-правових актів (Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції Ради Європи, Закону України «Про запобігання корупції»); та *інституційно-аналітичний метод* – для оцінки взаємодії українських антикорупційних органів (НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС) та формування пропозицій щодо вдосконалення державної антикорупційної політики.

Застосування зазначених методів у сукупності забезпечило комплексний, системний і об'єктивний підхід до дослідження феномену корупції та політико-інституційних механізмів її подолання.

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає у комплексному політико-інституційному аналізі феномену корупції та системи протидії їй в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Уперше здійснено узагальнення теоретико-методологічних підходів до вивчення корупції як багатовимірного суспільно-політичного явища, що функціонує в межах взаємодії державних і суспільних інститутів. Поглиблено історико-еволюційне бачення процесу формування корупції – від первісних форм владних зловживань до сучасних системних проявів у політичному управлінні. Удосконалено класифікацію чинників виникнення та поширення корупції в Україні шляхом виокремлення її інституційно-структурних, соціокультурних і політико-правових детермінант, що зумовлюють стійкість корупційних практик, зокрема у правоохоронній сфері. Набуло подальшого розвитку узагальнення міжнародного досвіду протидії корупції на прикладі представлених у роботі зарубіжних країн – із визначенням ефективних інституційних моделей, придатних для адаптації в Україні. Вперше обґрунтовано концептуальні напрями вдосконалення політико-інституційних механізмів протидії корупції в Україні з урахуванням принципів відкритості, підзвітності, міжінституційної координації та громадського контролю.

Теоретичне значення одержаних результатів. Робота має важливе теоретико-методологічне значення, оскільки узагальнює та систематизує наукові підходи до розуміння корупції як складного політико-інституційного явища. Уточнено сутність, ознаки, типи та моделі прояву корупції, розкрито її місце у системі соціально-політичних відносин. Порівняння української антикорупційної політики із зарубіжними моделями дозволило визначити основні параметри ефективних інституційних механізмів та окреслити напрями підвищення дієвості вітчизняних антикорупційних інститутів. Отримані узагальнення формують концептуальну основу для подальших наукових досліджень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час удосконалення державної антикорупційної політики, законодавства та роботи спеціалізованих органів. Положення дослідження можуть бути застосовані у процесі розроблення стратегічних документів і державних програм, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані під час наукової конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2024-2025 навчальному році.

Публікації. Решетюк Ілля. Еволюція явища корупція: від Стародавньої Греції до сьогодення. *Філософ-і-Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : наук. журнал / гол. ред. А.В. Найчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. Випуск 10. С. 57-62.

Решетюк Ілля, Руда Леся. Форми, рівні та моделі прояву корупції. *Збірник наукових праць «Політологічні студії» / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*; [редкол.: Віннічук О.В., (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2025. Вип. 7. С. 30-39.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, які налічують 120 позицій. Повний обсяг роботи складає 98 сторінок, з них 84 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання дослідження було досягнуто його завдання - комплексно проаналізовано політико-інституційні механізми протидії корупції, виявлено їхні переваги та недоліки, а також окреслено перспективи вдосконалення національної антикорупційної політики з урахуванням міжнародного досвіду. На основі проведеного теоретичного, порівняльного та аналітичного вивчення проблеми сформульовано низку висновків, які відображають логіку виконання завдань дослідження та розкривають його науково-практичні результати.

Виконання першого завдання дозволило розкрити, що корупція є історично стійким і структурно вкоріненим явищем, яке виникло одночасно з появою владних відносин, ієрархії та перерозподілу ресурсів. Від сакралізованих дарів і підношень у первісних та ранніх державних утвореннях, практик жерців, чиновників і суддів у Стародавньому Вавилоні, Єгипті, Індії, Китаї, античних полісах та Римі - до зловживань у церковних інституціях середньовіччя, королівських і шляхетських судів у Речі Посполитій, практик «кормління» на українських землях, формалізованих хабарних звичаїв у Новий час та подвійних стандартів радянської системи - простежується незмінна логіка: можливість користуватися владою, доступом до ресурсу чи сакрального статусу для приватної вигоди. Українська традиція, від норм Київської Русі до Конституції Пилипа Орлика, містить як приклади толерування корупційних практик, так і ранні спроби їхнього нормативного засудження, що підкреслює тривалу боротьбу між публічним інтересом і владним зловживанням.

Синтез наукових підходів і нормативних дефініцій дозволяє визначити корупцію як багатовимірне соціально-політичне явище, сутність якого полягає у протиправному чи неетичному використанні владних, службових або організаційних повноважень для отримання неправомірної вигоди (особистої, групової чи корпоративної) на шкоду публічним інтересам. Ключовими ознаками корупції виступають: наявність спеціального суб'єкта (посадова чи впливова особа), зв'язок із владним або службовим статусом, зловживання довіреними

повноваженнями, корисливий мотив, деформація принципів законності, справедливості й рівності. У сучасному вимірі корупція виходить за межі суто публічної служби, охоплюючи політичні партії, бізнес-структури, громадські організації та транснаціональні зв'язки.

Розгорнута типологія корупції, представлена в дослідженні, демонструє її системний характер. Виокремлено корупцію побутову, ділову та політичну; сфери прояву - політичну, адміністративну, судову, економічну, соціальну, у приватному секторі та спорті; внутрішню й зовнішню, національну й транснаціональну; верхівкову, середню, низову та «злиденну»; епізодичну та інституційну; за мотивацією - прискорювальну, гальмівну та «для добрих відносин». Окремо акцентовано на кумівстві, фаворитизмі та клієнтелізмі як прихованих формах корупції, що підривають меритократичні принципи публічної служби й відтворюють конфлікти інтересів. Показано, що в українських реаліях корупційні практики тісно пов'язані з організованою злочинністю та тіньовою економікою, що переводить корупцію з розряду відхилення у статус паралельного механізму управління.

Моделі корупції (західноєвропейська з низьким рівнем толерантності до зловживань; азіатська кланово-мережева; африканська як інструмент утримання влади; латиноамериканська з переплетенням політики, криміналітету і тіньової економіки) дозволяють побачити, що конкретні форми корупції залежать від політичного режиму, рівня інституційного розвитку й культури суспільства. Україна займає проміжне, проблемне положення: формально демократичні інститути співіснують із практиками політичної корупції, патронально-олігархічними мережами та нормативною залежністю від зовнішніх акторів.

Дослідження причин та передумов виникнення корупції в Україні дозволяє дійти висновку, що це явище має системний, багаторівневий характер і становить одну з ключових загроз соціально-економічній та політичній стабільності держави. Його витоки зумовлені поєднанням об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких домінують економічна нестабільність, недосконалість законодавства, низька ефективність державного управління, закритість

правоохоронних структур, політична залежність інституцій, морально-етична деградація частини службовців та толерантність суспільства до неправомірних практик. Особливо небезпечним проявом є корупція у правоохоронних органах, яка підриває довіру до держави, блокує дію антикорупційних механізмів і створює умови для відтворення корупційної системи в інших сферах.

Аналіз динаміки рівня корупції показав, що, попри певні успіхи у створенні спеціалізованих інституцій, запровадженні електронного декларування, удосконаленні оборонних закупівель і реалізації антикорупційної стратегії, корупційні ризики залишаються високими. За даними Transparency International, у 2024 році Україна отримала 35 балів зі 100 можливих, посівши 105-те місце у світі, що свідчить про уповільнення темпів реформ і зростання суспільного розчарування. Масштабні корупційні скандали у сферах оборони, відбудови, митниці та енергетики підтверджують, що існуючі інституційні механізми ще не забезпечують невідворотності покарання та належного контролю за використанням державних ресурсів.

Соціально-економічні та політичні наслідки корупції проявляються у зниженні ефективності державного управління, нераціональному використанні бюджетних коштів, зростанні тіньового сектору, послабленні інвестиційного потенціалу, поглибленні соціальної нерівності та девальвації демократичних цінностей. Корупція спотворює конкурентне середовище, перешкоджає розвитку малого та середнього бізнесу, підриває фіскальну дисципліну й формує атмосферу недовіри до правової системи. У політичній площині вона знижує легітимність влади, сприяє кланово-олігархічному контролю над ключовими рішеннями, підсилює відчуження між громадянами та державними інститутами. У соціальному вимірі - руйнує моральні орієнтири, стимулює девіантну поведінку, посилює протестні настрої та ризики дестабілізації.

Проведений аналіз політико-інституційних механізмів протидії корупції на міжнародному та національному рівнях засвідчив, що сучасні ефективні антикорупційні моделі ґрунтуються на поєднанні трьох взаємопов'язаних компонентів: цілісної нормативно-правової бази, інституційно спроможної та

незалежної спеціалізованої інфраструктури, а також розвинених інструментів прозорості, підзвітності й громадського контролю. Досвід європейських та північноамериканських держав, а також окремих азійських країн (Італії, Естонії, Литви, Латвії, Австрії, Ірландії, Канади, США, Японії, Південної Кореї, Сінгапуру) підтвердив, що ключовими умовами зниження корупції є політична воля, невідворотність відповідальності, обмеження дискреційних повноважень, прозорі процедури публічного управління, контроль за фінансуванням політики, цифровізація послуг та інституційна автономія органів, відповідальних за розслідування і запобігання корупційним правопорушенням. Водночас практика Китаю продемонструвала обмеженість суто репресивних підходів без належних демократичних запобіжників і публічного контролю.

Україна загалом імплементувала базові міжнародні стандарти у сфері антикорупційної політики. Ратифікація Конвенції ООН проти корупції, конвенцій Ради Європи, участь у механізмах GRECO, Стамбульському плані дій та співпраця з ОЕСР стали підґрунтям для формування сучасної нормативно-правової системи запобігання і протидії корупції. У відповідь на ці зобов'язання було прийнято низку ключових законів, які забезпечили криміналізацію корупційних діянь, запровадження відповідальності юридичних осіб, механізмів конфіскації незаконних активів, етичних стандартів публічної служби та прозорих процедур декларування. У законодавчому вимірі Україна значною мірою наблизилась до європейських підходів, створивши необхідні юридичні рамки для формування цілісної антикорупційної політики.

Сформована в Україні антикорупційна інфраструктура - НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС - відтворює інституційну модель, притаманну успішним зарубіжним практикам: розмежування превентивних, слідчих, наглядових і судових функцій, спеціалізація на корупції вищого рівня, конкурсний добір персоналу, участь міжнародних експертів у формуванні окремих органів. Запровадження електронного декларування, публічних реєстрів, електронних закупівель, цифрових сервісів та відкритості рішень сприяло підвищенню прозорості публічного управління, розширило можливості громадського контролю та

створило інструменти для виявлення конфлікту інтересів, незаконного збагачення та зловживань у сфері використання бюджетних ресурсів. Резонансні кримінальні провадження щодо народних депутатів, суддів, керівників центральних органів влади й держпідприємств, а також вироки ВАКС підтверджують здатність створених інституцій формувати практику притягнення до відповідальності представників політичної та адміністративної еліти.

Водночас дослідження виявило низку системних проблем, які обмежують результативність українських антикорупційних механізмів. Серед ключових викликів - політичний тиск і спроби впливу на конкурсні процедури призначення керівників НАБУ і САП, затримки з формуванням керівного складу, спроби звуження повноважень спеціалізованих органів, фрагментарність і декларативність значної частини місцевих антикорупційних програм, недостатня ефективність судів загальної юрисдикції у розгляді корупційних справ, нерівномірність практичної імплементації етичних стандартів і механізмів конфлікту інтересів. Зберігаються прогалини законодавства, проблеми ресурсного забезпечення, корпоративна закритість окремих інституцій та обмежена спроможність повною мірою реалізувати превентивний потенціал наявних інструментів.

Узагальнення зарубіжного досвіду та аналіз української практики дозволяють визначити пріоритетні напрями вдосконалення антикорупційної політики України. По-перше, необхідним є посилення інституційної незалежності НАБУ, НАЗК, САП і ВАКС через прозорі та конкурентні процедури добору, гарантії від політичного втручання та забезпечення стабільного фінансування. По-друге, актуальним залишається подальше вдосконалення законодавчої бази: усунення колізій і прогалин, підвищення невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення, чітке врегулювання повноважень і взаємодії антикорупційних органів. По-третє, ключовою умовою є докорінне зміцнення судової системи як завершальної ланки антикорупційного циклу - через реформування процедур добору суддів, посилення дисциплінарної відповідальності, формування сталої практики швидкого та справедливого

розгляду корупційних справ. По-четверте, стратегічне значення має подальший розвиток електронного врядування, відкритих даних і прозорих публічних закупівель, що мінімізують людський фактор та дискреційні можливості посадовців. По-п'яте, важливим є системне формування антикорупційної культури - через освіту, підтримку громадських ініціатив, захист викривачів і посилення ролі медіа та громадського контролю як постійного елемента антикорупційної інфраструктури.

Таким чином, можемо сказати, що Україна створила нормативно-правові та інституційні засади, загалом сумісні з провідними міжнародними стандартами та моделями протидії корупції, однак зберігається розрив між формальною відповідністю та фактичною ефективністю. Подальший поступ антикорупційної політики залежить від спроможності держави забезпечити реальну незалежність спеціалізованих органів, посилити роль судової влади, поглибити цифровізацію управління та утвердити суспільну нетерпимість до корупції як невід'ємну норму політичної й правової культури. Це є визначальною умовою зміцнення демократичного ладу, підвищення довіри громадян до влади та успішної європейської інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна конституція Пилипа Орлика. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2015/04/08/537505/>
2. Антикорупційна політика ЄС: ключові елементи, орієнтація на сталий розвиток, уроки для України: навчальний посібник. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. 270 с.
3. Антикорупційний ресурсний центр. 7 найоригінальніших методів боротьби з корупцією. URL: <https://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/7-najoriginalnishix-metodiv-borotbi-z-korupczieyu.html> (дата звернення: 5.09.2025).
4. Арістотель. Політика / Пер. з давньогрецької та передм. О. Кислюка. Київ: Основи, 2000. 239 с.
5. Багмет М.О. Боротьба з корупцією: світовий досвід та Україна / М.О. Багмет, К.В. Волошина // Політичні науки: наук. праці. Вип. 31. Т. 44. С. 152-157
6. Баскакова Ю.В., Гаврилюк В. М., Качанова П. В., Усатий Г. О.; упоряд. О. В. Жур. Відповідальність за корупційні діяння, правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення: навчально-методичні матеріали: НАДУ, 2013. 108 с.
7. Безрутенко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища / В. С. Безрутенко// Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2008. Вип. 18. С. 279-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_18_32.
8. Бодня, Д. А. Корупція та наслідки її впливу на економіку України (спец./некурсова робота) // Інформаційно-аналітичний портал «Спільнота» (Spilnota.net.ua). URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1089/>

9. Бондаренко О. С. Корупція в правоохоронних органах: причини та система заходів протидії // Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 446-449.
10. Ботнарєнко І. А. Корупційні ризики в діяльності органів поліції // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 31.03.2017. С. 37-38.
11. Бродз А. С., Пріамухіна Н. В. Правові основи та механізми реалізації антикорупційної політики в системі державного управління України // Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції. 2024. С. 66-68. URL: <https://jpasmd.donnu.edu.ua/article/view/14766>
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
13. Верховна Рада України. Про внесення змін до Закону України "Про оборонні закупівлі" щодо запровадження прозорості в оборонних закупівлях (крім відомостей про закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю) із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2958-20#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
14. Волошенко А. В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви / А. В. Волошенко // Актуальні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 8-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_3_3.
15. Гадойбоев С. А. Поняття та причини корупції серед особового складу органів внутрішніх справ України. 2002. № 5. С. 36-44.
16. Гаращук В. М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. Харків : Право, 2010, 144 с
17. Гвоздецький В. Д. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище // Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 63. С. 139-145.

18. Герасименко П. Шість причин життєздатності корупції в Україні. ZAXID.NET. 29.10.2024. URL: https://zaxid.net/shist_prichin_zhittyezdatnosti_koruptsiyi_v_ukrayini_n1596703 (дата звернення: 23.07.2025).
19. Головний сервісний центр МВС України. Перелік основних нормативно-правових актів антикорупційного законодавства. URL: <https://hsc.gov.ua/index/publiczna-informatsiya/antikoruptsiya/akti-perelik-osnovnih-normativno-pravovih-aktiv-antikoruptsijnogo-zakonodavstva>, дата звернення: (8.09.2025).
20. Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur1.htm>
21. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 196-201.
22. Гулемюк Л.Й. Теоретико-соціальний аналіз корупції як загрози національній безпеці України / Л.Й. Гулемюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 2. С. 1-10
23. Давидова І. В., Білошкурський М. М. Використання платних послуг у онлайн-відеоіграх як спосіб приховати корупційні злочини // Lex Sportiva. 2023. № 2. С. 10-17. DOI: <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2023.2.2>
24. Даньшин І.М. "Організована злочинність". Збірник наукових праць Харківського центру з вивчення організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні. 2001. № 2. С. 4-31.
25. Джуджа О.М. Протидія хабарництву у бюджетній сфері підрозділами Державної служби з економічною злочинністю: науково-практичний посібник, Київ 2011, с. 85.
26. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 № 356/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/356/95-vp>

27. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text>
28. Закони Хамурапі. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Закони_Хаммурапі
29. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. проф. А.М. Михненка. Київ, 2010. 360 с.
30. Іванець М. Г. Корупція як негативний фактор в діяльності правоохоронних органів // Актуальні проблеми правознавства. 2018. Вип. 3. С. 59-63.
31. Іванов О. В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації в напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 6, ч. 1. С. 274-279. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/646660> (дата звернення: 5.09.2025)
32. Інформаційна сторінка Державного департаменту США щодо органів протидії корупції. URL: <https://www.state.gov/anticorruption/organizations/index.htm> (дата звернення: 5.09.2025)
33. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: корупція в Київській Русі. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/koruptsiya-v-ukrayini-bere-pochatok-iz-chasiv-kyivskoyi-rusi/>
34. Історичний аспект формування поняття "неправомірна вигода" / О. С. Бондаренко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 2. С. 20-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_2_6
35. Калмиков Д. О., Сінченко Д. В., Сорока О. О., Хавронюк М. І., Шведова Г. Л. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.
36. Калюгіна І. О. Проблеми вдосконалення антикорупційної політики в Україні у контексті сучасних викликів // Науковий вісник Ужгородського

національного університету. 2024. Т. 85, № 1. С. 71-77. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.9>

37. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. Київ : Знання, 1998. 179 с.

38. Кікалішвілі М.В. Латентність як риса корупційної злочинності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 78. С. 191-195.

39. Кісіль З.Р. Корупційні дії як передумова виникнення професійної деформації працівників міліції. Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. С. 69-72.

40. Клімова С.М. Організація запобігання та протидії корупції в Україні, Харків 2012, с.65.

41. Клімова С.М. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: навчальний посібник / С.М. Клімова, Т.В. Ковальова. Харків, 2012. 283 с.

42. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&Z21ID=&Image_file_name=DOC%2FUL0000017.PDF&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

43. Корчинський І. О., Мельник С. І. Основні загрози економічній безпеці держави в сучасних умовах розвитку. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7369> (дата звернення: 13.08.2025).

44. Костенко Д. В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. Державно-управлінські студії. 2018. № 10. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattia-koruptsii-yii-sutnisni-kharaktery%20styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/>

45. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.

46. Мозоль С.А., Мозоль І.А. Корупція у правоохоронних органах: стан, тенденції та основні напрямки запобігання. *Право і суспільство*. 2011. № 1. С. 19-23.
47. Наумчук, К. М., & Тростенюк, Т. М. (2021). Історичні аспекти розвитку антикорупційної політики. *Економічний простір*, (168), 11-16. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-2>
48. Національне агентство з питань запобігання корупції. Дослідження корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/?tab=31495> (дата звернення: 05.08.2025).
49. Національне агентство з питань запобігання корупції. Українці стали активніше повідомляти про корупцію: НАЗК презентувало дослідження «Корупція в Україні - 2024: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: <https://nazk.gov.ua/uk/ukraintsi-staly-aktyvnishe-povidomlyaty-pro-koruptsiyu-nazk-prezentovalo-doslidzhennya-koruptsiya-v-ukraini-2024-rozuminnya-spryynyattya-poshyrenist> (дата звернення: 18.07.2025).
50. Національне антикорупційне бюро України. Звіт за II півріччя 2024 року. С. 1-42. URL: https://nabu.gov.ua/site/assets/files/48751/zvit_2024_ii_ukr-1.pdf (дата звернення: 10.08.2025).
51. Невмержицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. Київ : КНТ, 2008. 368 с.
52. Невмержицький С. В. Корупція і національна безпека : навч. посібник / за ред. С. В. Невмержицького, Ф. П. Шульженко. Київ : КДАУ, 2000. 194 с.
53. Ніколенко О.В. Функціональні елементи механізму протидії корупційній злочинності в правоохоронних органах. *Наше право*. 2013. № 12. С. 105-112.
54. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99-105.
55. Однолько І. В. Генеза появи та розвитку корупції в історичний період // *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2(23), т. 2. С. 153-157.

56. Офіційний сайт Антикорупційного блоку провінції Квебек у Канаді.
URL: <https://www.upac.gouv.qc.ca/> (дата звернення: 5.09.2025)
57. Оцінка ефективності та незалежності антикорупційних органів: думка адвокатів. - 2024. // Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/antikorupciyna-praktika/ocinka-efektivnosti-ta-nezalezhnosti-antikorupciynih-organiv-dumka-advokativ.html> (дата звернення 12.09.2025)
58. Пироговська В. О., Предместников О. Г., Гончарук О. В. Запобігання корупції в органах державної влади України: роль адміністративного права // Академічні візії. 2024. № 27. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10468733>
59. Пискун Л.М. Теоретико-методологічні основи дослідження тіньової економіки та корупції. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 143-149.
60. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії // Інформаційно-правовий портал «Юридична правда» / ГО «Платформа прав людини» (Justice.org.ua). URL: <https://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-korupsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidij>
61. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки» від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
62. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Наказ; НАДС від 05.08.2016 № 158 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1203-16> (дата звернення: 8.09.2025)
63. Про корупцію іноземних державних службовців: Закон Канади в редакції від 31.10.2017. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-45.2.pdf> (дата звернення: 5.09.2025)
64. Радіо Свобода. Україна втратила 1 бал в Індексі сприйняття корупції - 2024 і посіла 105-те місце. 11.02.2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news->

indeks-spryynyattya-koruptsiyi-2024-ukrayina/33310607.html (дата звернення: 09.08.2025).

65. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 «Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку» від 17.12.1979 // Інформаційна система «Zakon.cc» (зміст з zakon.cc) / Організація Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282

66. Результати роботи НАЗК у 2024 році: антикорупційна політика. 2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/rezultaty-roboty-nazk-u-2024-rotsi-antykoruptsiyna-polityka/> (дата звернення: 12.09.2025)

67. Роуз-Аккерман С. Корупція та урядування: причини, наслідки та зміни / пер. С. Кокізіук, Р. Ткачук. Київ : К.І.С., 2004. 296 с.

68. Рудой К. М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. Правова держава. 2015. № 19. С. 69-73.

69. Саврасов М. Вплив корупції на економічне зростання в новому конструкті тінізації світової економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-65>

70. Самодай В., Ковтун Г. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. Економіка та суспільство. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>

71. Скиба В. М. Повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції як органу системи антикорупційних органів // Галицькі студії: Юридичні науки. 2023. № 2. С. 58-62. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-2-10

72. Скомаров О. В. Досвід Сінгапуру та Гонконгу щодо функціонування спеціальних антикорупційних органів та можливість його застосування в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 4. С. 92-93

73. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. Економіка та суспільство. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>

74. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsn.com.ua/cgibin/m/s2.pl?Article=9654&action=show>
75. Сокурєнко В. В. Корупція як зовнішня загроза Національній безпеці України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9 груд. 2016 р.) / редкол.: В. В. Черней та ін. ; МВС України, Нац. акад. внутр. справ, Нац. акад. правових наук України, ГС «Центр запобігання та протидії корупції». Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103-105.
76. Спеціальна служба розслідувань Литви. URL: <http://www.stt.lt> (дата звернення: 5.09.2025)
77. Стельмах О. В. Боротьба з корупцією: досвід Сінгапуру і Грузії. URL: <https://www.ar25.org/article/borotba-z-korupciyeyu-dosvid-singapuru-i-gruziyi.html> (дата звернення: 5.09.2025)
78. Суспільне Новини. ВРУ в цілому схвалила реформування Рахункової палати. URL: <https://suspilne.media/868925-vru-v-cilomu-shvalila-reformuvanna-rahunkovoi-palati> (дата звернення: 11.08.2025).
79. Суспільне. Яйця по 17 грн: НАБУ і САП викрили схему розкрадання понад 733 млн. URL: <https://suspilne.media/985351-ajca-po-17-grn-minoboroni-vrucili-pidozri-u-rozkradanni-ponad-733-mln-grn> (дата звернення: 09.08.2025).
80. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2000. 177 с.
81. Тіньков А.Л. Запобігання та протидія політичній корупції в системі державного управління України : дис. канд. наук з державного управління : 25.00.02 ; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2013. 222 с.
82. Ткач М. Хто зірвав обшуки в керівника Нафтогазу?. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/06/20/7461643/> (дата звернення: 09.08.2025).
83. Ткаченко О. В. Корупція в органах внутрішніх справ як фактор порушення прав людини // Держава і право. 2006. Вип. 33. С. 482-487.

84. Ткаченко О.В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 208 с.

85. Ткачук, А. Отримав незаконно - віддай: як працює цивільна конфіскація в Україні. URL: <https://ti-ukraine.org/news/otrymav-nezakonno-viddaj-yak-pratsyuye-tsyvilna-konfiskatsiya-v-ukrayini> (дата звернення: 11.08.2025).

86. Угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо привілеїв, імунітетів та пільг, наданих Організації : Угода; ОЕСР від 19.12.1997 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_010 (дата звернення: 8.09.2025)

87. Укрінформ. В Україні з грудня запрацює «Державний оператор тилу» для закупівель продуктів ЗСУ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3781381-v-ukraini-z-grudna-zapracue-derzavnij-operator-tilu-dla-zakupivel-produktiv-zsu.html> (дата звернення: 10.08.2025).

88. УНН. Війна, корупція і слабка судова система. У ЄБА розповіли, що відлякує іноземних інвесторів від України. URL: <https://unn.ua/news/viina-koruptsiia-i-slabka-sudova-systema-u-yeba-rozpovily-shcho-vidliakuie-inozemnykh-investoriv-vid-ukrainy> (дата звернення: 14.08.2025).

89. Цитряк В. Я. Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та протидії йому в Україні / В. Я. Цитряк // Актуальні проблеми держави і права. Вип. 48. 2009. С. 241-245.

90. Чепелюк В. М. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. Антикорупційний вісник «Ваша надія». URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html> (дата звернення: 5.09.2025)

91. Шатрава С. О., Чишко К. О. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції в країнах Азії та перспективи його використання в Україні. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 1(79). С. 348-353.

92. Шинкаренко Н.В. Причини виникнення корупції в органах Національної поліції України. Право і безпека. 2016. № 3(62). С. 104-107.

93. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 1996. 696 с.
94. Baker, J.H. An Introduction to English Legal History. Oxford University Press, 2002 (4th ed.).
95. BBC News Україна. Генпрокурор Костін подав у відставку через скандал з інвалідностями. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cqxr1x7x5qo> (дата звернення: 09.08.2025).
96. Council of Europe. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04#Text (дата звернення: 8.09.2025)
97. DW Україна. Корупційний скандал навколо Ігоря Гринкевича не вщухає. 10.01.2024. URL: <https://www.dw.com/uk/korupcijnij-skandal-navkolo-igora-grinkevica-ne-vsuhae/a-67942133> (дата звернення: 09.08.2025).
98. DW Україна. Опитування ЕБА: зросла кількість компаній, що готові інвестувати в Україну. URL: <https://www.dw.com/uk/opituvanna-eba-zrosla-kilkist-kompanij-so-gotovi-investuvati-v-ukrainu/a-70695962> (дата звернення: 18.07.2025).
99. Focus.ua. Справа про закупівлю генераторів: НАБУ затримало заступника міністра розвитку громад за хабар у \$400 000. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/546325-delo-o-zakupke-generatorov-nabu-zaderzhalo-zamglavy-minregiona-za-vzyatku-v-400-000-smi> (дата звернення: 09.08.2025).
100. France 24. Corruption overshadows Ukraine's multi-billion reconstruction program. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20241114-corruption-overshadows-ukraine-s-multi-billion-reconstruction-progam> (дата звернення: 10.08.2025).
101. Government of Canada. Values and Ethics Code for the Public Sector. Ottawa: Treasury Board of Canada Secretariat, 2011. URL: <https://www.tbs-sct.canada.ca/pol/doc-eng.aspx?id=25049> (дата звернення: 5.09.2025).
102. InVenture. Як оцінюють інвестиційний клімат в Україні іноземні інвестори у 2024 році?. URL: <https://inventure.com.ua/uk/news/ukraine/yak->

[ocinyuyut-investicijnij-klimat-v-ukrayini-inozemni-investori-u-2024-roci](#) (дата звернення: 18.07.2025).

103. LB.ua. В Охматдиті завершили перші операції після відновлення роботи центру. URL: https://lb.ua/health/2024/11/19/645828_ohmatditi_zakinchili_pershi.html (дата звернення: 09.08.2025).

104. Marist Messenger – «Indulgences». URL: <https://www.maristmessenger.co.nz/2018/08/31/indulgences>

105. Muhlendorf, K., Moss, B., & Hauser, K. 2024 DOJ Fraud Section Year in Review // Reuters. 17 січня 2025. URL: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/2024-doj-fraud-section-year-review-2025-01-17> (дата звернення: 5.09.2025).

106. NV.ua. Олена Дума: з ким пов'язана, родина і стосунки, підпільна діяльність і кар'єра, хто очолив АРМА. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/olena-duma-z-kim-pov-yazana-rodina-i-stosunki-pidpilna-diyalnist-i-kar-yera-hto-ocholiv-arma-50340090.html> (дата звернення: 09.08.2025).

107. Office of the Auditor General of Canada. About the Office. URL: https://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/admin_e_41.html (дата звернення: 5.09.2025).

108. Pisano R. The Anti-Bribery and Anti-Corruption Review: Italy. The Law Reviews. 10 December 2021. URL: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-anti-bribery-and-anti-corruption-review/italy> (дата звернення: 5.09.2025)

109. Recanatini F., Prati A., Tabellini G. Why Are Some Public Agencies Less Corrupt Than Others? Lessons for Institutional Reform from Survey Data. Шоста щорічна конференція Жака Полака, 3–4 листопада 2005 року, Вашингтон, США. Міжнародний валютний фонд (МВФ), 2005. URL: <https://www.imf.org/external/np/res/seminars/2005/arc/pdf/reca.pdf>

110. Security Intelligence Review Committee (SIRC). Official website. URL: <http://www.sirc-csars.gc.ca/index-eng.html> (дата звернення: 5.09.2025).

111. Smith R. G., Oberman T., Fuller G. Corruption of public officials by organised crime: Understanding the risks, and exploring the solutions / R. G. Smith, T. Oberman, G. Fuller // Handbook on Corruption, Ethics and Integrity in Public Administration / ред. A. Graycar. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2020. – P. 80–96. – ISBN 978-1-78990-090-3 (print), 978-1-78990-091-0 (electronic). – DOI: <https://doi.org/10.4337/9781789900910.00013>.

112. The Times. Energy corruption leaves Ukrainians facing a deadly freeze. URL: <https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/energy-corruption-leaves-ukrainians-facing-a-deadly-freeze-9b9tb7gwx> (дата звернення: 10.08.2025).

113. Thomas H. Speedy Rice, Alora Jiang and Artem Shaipov. Corruption, ethics and integrity in public administration in Ukraine. Elgar Handbooks in Public Administration and Management. 2020. 512 p.

114. Transparency International Official Page. Available at. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024> (дата звернення: 5.09.2025)

115. Transparency International Ukraine. Які антикорупційні кроки має здійснити Україна у 2025 році?. URL: <https://ti-ukraine.org/news/yaki-antykoriupcijni-kroky-maye-zdijsnyty-ukrayina-u-2025-rotsi/> (дата звернення: 12.08.2025).

116. Tytko A., Smokovych M., Dorokhina Yu., Chernezhenko O., Stremenovskyi S. Nepotism, favoritism and cronyism as a source of conflict of interest: corruption or not? Amazonia Investiga. 2020. No. 9 (29). Pp. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.19>.

117. U.S. Office of Government Ethics. Official website. URL: <https://www.oge.gov> (дата звернення: 5.09.2025).

118. United Nations. Measures against corrupt practices of transnational and other corporations, their intermediaries and others involved. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/189574?v=pdf> (дата звернення: 8.09.2025)

119. What is Corruption? // Sutnist.com. URL: <https://sutnist.com/blog/what-is-corruption/>

120. World Bank. Early detection of fraud and corruption in public procurement through technology. URL: <https://www.worldbank.org/en/events/2020/10/06/early-detection-of-fraud-and-corruption-in-public-procurement-through-technology> (дата звернення: 13.08.2025).